

*Кінтеро О.-Й.,**аспірант 3 курсу кафедри англійської філології і філософії мови
Київського національного лінгвістичного університету*

ПРАГМАТИЧНІ ПАРАМЕТРИ СОЦІАЛЬНО-СТАТУСНИХ І КАТЕГОРІЙНИХ РОЛЕЙ ПЕРСОНАЖІВ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Т. МАННА «БУДДЕНБРОКИ: ЗАНЕПАД ОДНІЄЇ РОДИНИ»)

Анотація. Стаття присвячена дослідженню прагматичних параметрів соціально-статусних і категорійних ролей в романі Т. Манна «Будденброки. Занепад однієї родини». Мета статті полягає у виявленні прагматичних маркерів інваріантних і варіативних ролей персонажів з огляду на чинники рольової диференціації і ієрархію ролей залежно від комунікативної ситуації. У статті розглянуто іллокутивну специфіку актів, застосованих персонажами у певних ролях, прагматичні параметри ролей у ракурсі стратегій позитивної і негативної ввічливості, кооперативних максим і конверсаційних імплікатур.

Встановлено, що прагматика мовлення персонажів у романі «Будденброки» віддзеркалює соціально-статусні, категорійні і динамічні ролі із змінною рольовою ієрархією. Соціально-статусні ролі «захисника родинних цінностей» і «представника класу бюргерів» виявляються у вживанні прямих директивних актів, прямих немітігованих запитань і інших актів, загрозливих для обличчя інтерактанта, непрямыми комісивами із іллокуцією самозобов'язання-обіцянки перед родиною, а також засобами негативної ввічливості у такому її вимірі, як збільшення дистанції й актуалізація асиметричності позицій. Категорійні ролі, базовані на психотипологічних, релігійних і реляційних / родинних компонентах рольової ідентичності персонажів, виявляються такими прагматичними параметрами, як засоби негативної ввічливості, спрямовані на зменшення тиску на співрозмовника і забезпечення його особистісної автономії. Стратегії негативної ввічливості марковані хеджами, хезитацією, дейктичними і пропозиційними мітігаторами, у поєднанні з засобами позитивної ввічливості. Засоби негативної ввічливості порушують кооперативні максими кількості і прозорості інформації, що є тригером конверсаційних імплікатур – смислів, які мовець не експлікує через потенційну загрозу обличчю свого інтерактанта або третіх осіб. Категорійні ролі реалізуються в динамічних або позиційних рольових варіантах, маркованих непрямыми експресивними актами. У комунікативних ситуаціях, що передбачають зіткнення соціально-статусної і категорійної ролей, комуніканти здійснюють вибір на користь статусної ролі.

Ключові слова: соціально-статусна роль, категорійна роль, мовленнєвий акт, стратегії ввічливості, кооперативні максими, конверсаційна імплікатура.

Постановка проблеми. Проблема прагматичного маркування соціально-статусних, категорійних і оперативних ролей в діалогах художньої прози є маловивченою у сучасних лінгвістичних дослідженнях. Це зумовлене, з одного боку, складністю самого предмету дослідження – зважаючи на те, що в різних ситуаціях спілкування соціально-статусні інваріанти і похідні

від них варіанти створюють різноманітні рольові комбінації, що взаємно накладаються і впливають одна на одну. З іншого боку, прагматичні маркери, на відміну від лексичного експліцитного маркування, є імпліцитною маніфестацією ролей, що ускладнює завдання соціально-рольової диференціації.

З огляду на це, проблема ідентифікації прагматичних засобів маніфестації ролей у діалогічному мовленні персонажів роману «Будденброки» [1] постає як актуальна і нова з погляду прагмалінгвістики, рольової теорії і прагматики художнього тексту, що обумовлює основний дослідницький ракурс цієї статті.

Аналіз останніх досліджень. У лінгвістичному вимірі рольове позиціонування мовців переважно вивчалася у ракурсі виявлення мовних одиниць, що маркують статусні ролі комунікантів [2; 3]. Прагматика ролей вивчалася з погляду конструювання ідентичностей [4] в аспекті вивчення актів, що загрожують позитивному і негативному «обличчю» співрозмовників, прямих і непрямих мовленнєвих актів, маніпулятивних форм впливу на інтерактанта, стратегій і максим ввічливості, кооперативних максим і комунікативних імплікатур [5; 6]. Повторювальна акумуляція прагматичних маркерів [7; 8] постає як прагматичний параметр певної ролі.

Для теоретичних засад статті важливим є класифікація ролей у лінгвістичному аспекті, із виокремленням статусних, категорійних, реляційних або «сімейних» та оперативних ролей [9; 568–596], а також їхніх змішаних варіантів [10; 31–33].

Дослідження ролей і рольових позицій у мовленні персонажів роману «Будденброки» не було предметом наукових розвідок у вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці, в тому числі в ракурсі германістики, тому це питання потребує окремого вивчення.

Мета статті полягає у виявленні прагматичних маркерів інваріантних і варіативних ролей персонажів в романі «Будденброки» з огляду на чинники рольової диференціації і ієрархію ролей залежно від комунікативної ситуації. Досягнення поставленої мети передбачає необхідність вирішення таких завдань: висвітлити іллокутивну специфіку актів, застосованих персонажами у певних ролях, ідентифікувати прагматичні параметри ролей у ракурсі стратегій позитивної і негативної ввічливості, кооперативних максим і конверсаційних імплікатур. Об'єктом дослідження є діалогічне мовлення персонажів у романі «Будденброки», а предметом – прагматичні особливості такого мовлення, асоційовані з певними сценаріями рольової поведінки. Для досягнення поставленої мети у дослідженні було використано комплексну методику актомовленнєвого і прагмалінгвістичного аналізу у поєднанні з методом, базованим на теорії мітігації [11].

Виклад основного матеріалу. Аналіз мовлення персонажів в романі «Будденброки» показав, що складні мовленнєві акти із взаємодією різних прагматичних маркерів обумовлені накладанням соціально-статусних і категорійних ролей – зокрема, взаємодією статусних ролей «член родини Будденброків» і «представник класу бюргерів» з «родинними» ролями (реляційними, за Г. Саксом [9]) матері, брата і батька.

Зокрема, статусна роль обумовлює використання в мовленні матері, адресованої доньці, директивних мовленнєвих актів з ілокутивною силою «спонукання до одруження». Водночас, такі акти є непрямими директивами, із численними засобами негативної ввічливості зменшення тиску на співрозмовницю, маркерами хеджування і мітігації, максимами ввічливості.

Aber wir müssen dir zu bedenken geben, daß sich eine solche Gelegenheit, dein Glück zu machen, nicht alle Tage bietet, und daß diese Heirat genau das ist, was Pflicht und Bestimmung dir vorschreiben. Ja, mein Kind, auch das muß ich dir vorhalten. Der Weg, der sich dir heute eröffnet, ist der dir vorgeschriebene, das weißt du selbst recht wohl

«Ja», sagte Tony gedankenvoll. «Gewiß».

Мати використовує численні хеджі – у вигляді конструкцій, які «стоять» між мовцем і пропозицією, впливаючи на ілокутивну силу висловлювання: *Aber wir müssen dir zu bedenken geben; das weißt du selbst recht wohl*. Окрім хеджів, мовчиня використовує мітігатори в сфері дейктичної складової висловлення – шільд (shield) *wir* що «дефокусує» її наміри через дейктичний маркер колективного агента висловлювання [12; 883] на позначення колективної відповідальності за пораду-спонукання до дії: *Aber wir müssen*. В сфері пропозиції пом'якшення маркується бушами (bushes) – *genau das ist; Ja, mein Kind*, які, водночас, є засобами актуалізації конвенційних імплікатур, імплікуючи значення «безальтернативності» дій, до яких закликається адресат.

Всі зазначені засоби спрямовані на задоволення «негативного обличчя» адресата шляхом пом'якшення загрозливого обличчя акту спонукання до дії. Засоби негативної ввічливості як ввічливості зменшення тиску на співрозмовника і поваги його особистої автономії реалізують низку стратегій негативної ввічливості: першу (висловлюється у непрямий спосіб), другу (використовує хеджі), сьому (деперсоніфікує) і восьму (представляє акт, що загрожує «обличчю», як загальне правило).

Мовлення матері поєднує засоби негативної ввічливості, реалізуючи у такий спосіб максимум такту, і позитивної ввічливості – через інтимізоване звертання *mein Kind*, використовуючи четверту стратегію позитивної ввічливості (використовує маркери належності до групи), і звертання до інтересів і потреб слухача, що відповідає першій позитивно-ввічливій стратегії. Водночас, така стратегія відповідає умові успішності директивних актів, що мають реалізовуватися в інтересах адресата: *sich eine solche Gelegenheit, dein Glück zu machen, nicht alle Tage bietet*. При цьому бенефактивність акта для адресата пов'язує особистісні інтереси з соціально-статусною роллю доньки як члена родини і класу: *was Pflicht und Bestimmung dir vorschreiben*.

Таке поєднання негативної і позитивної ввічливості у непрямих актах директивів є визначальним для інших фрагментів мовлення персонажа, що поєднує соціально-статусну роль із роллю матері, а також для інших персонажів, якщо їхнє мовлення віддзеркалює конфлікт між соціально-статусною і категорійною роллю батька або брата.

В статті ідентифіковано, що прагматика мовлення персонажів у різний спосіб виявляє промінантність і ієрархію ролей.

Зокрема, в діалогах Будденброка-голови родини, насамперед, експлікований статусно-рольовий компонент, що реалізується через вживання прямих директивних актів, із наявністю таких ознак статусної ролі, як домінування над співрозмовником, що виявляється у комунікативному праві починати і закінчувати діалог, перехоплювати комунікативну ініціативу, ставити прямі немітіговані запитання, перебивати, висловлювати суб'єктивну думку про співрозмовника, у тому числі із застосуванням актів, загрозливих для його обличчя, одноосібної зміни теми тощо.

Assez! sage ich. N'en parlons plus, Punktum! Ins Bett! En avant! – сукупність прямих директивних актів.

Eh bien, was stehst du, was sagst du? Du mußt doch irgend etwas sagen! – пряме немітіговане запитання у поєднанні з директивним актом.

Es passiert leicht, daß du ratlos bist! warf Johann Buddenbrook mit böser Betonung hin; Du wirst dich durch dieses miserable Geschreibsel einschüchtern lassen, – ja?! Unsinn, Jean, keine Sentimentalität! Was bedrückt dich? – акти, загрозливі для обличчя інтерактанта, у поєднанні з прямими запитаннями.

У мовленні «консула» Йоганна Будденброка ієрархія ролей із змінною промінантністю соціально-статусної або категорійної ролі залежить від ситуативних і контекстуальних чинників – адресата, комунікативної ситуації, еволюції особистості персонажа протягом розгортання тексту роману. Втім, визначальним чинником для вибору ролей є комунікативна ситуація, пов'язана з конфліктом статусної ролі з іншими, що потребує свідомого вибору ролі і вирішується на користь соціально-статусної рольової позиції. Категорійна роль «богобоязливої, невпевненої в собі людини» зумовлює такі прагматичні параметри мовлення, як уникнення директивних актів, використання численних маркерів хезитації, мітігації, що є типовими для субординаційних ролей.

Lieber Vater, was soll ich antworten! (...) Ich bin als Teilhaber interessiert und gerade deshalb dürfte ich dir nicht raten, auf deinem Standpunkt zu bestehen, jedoch ... Und ich bin ein so guter Christ als Gotthold, jedoch ... ; Wenn Sie verstünden, Vater, in welchem Dilemma ich mich befinde! Um der Familieneintracht willen müßte ich raten ... aber ...

У наведеному фрагменті діалогу з батьком наявні численні маркери негативної ввічливості як ввічливості ухильності із порушенням максими кількості інформації у вигляді повторів, апозіопезису (недомовок, що графічно марковані трьома крапками), обривом речень. Відхилення від кооперативної максими є тригером конверсаційної імплікатури – смислу, який персонаж не наважується експлікувати – зокрема, поради батьку, і який мають вилучатися його співрозмовником.

Аналогічні прагматичні засоби маркують мовлення консулу у його спілкуванні з дружиною:

Du verstehst mich ... er ist nicht sehr behutsam, wie? ein bißchen rasch und obenhinaus.

Засоби реалізації другої стратегії негативної ввічливості (будь ухильним) представлені мітігаторами-бушами *sehr; ein bißchen*, розділовим запитанням – фатичним маркером, спрямованим на підтримку своєї думки співрозмовницею. Такі засоби поєднуються у фрагменті з порушенням максими кількості інформації, що базується на прийомі апозіопезису, і мак-

сими ясності інформації через вживання евфемізму *behutsam* на позначення «марнотратний». Відхилення від максим кооперації є тригером конверсаційної імплікатури – смислу, який має на увазі мовець, але не може експлікувати через те, що така інформація загрожуватиме обличчю дружини і її батьків: твої батьки не вміють розпоряджатися своїми грошима, і через це ми отримаємо менше спадщини, ніж нам належить.

Водночас, у разі зіткнення категорійної ролі, базованої на психотипологічних і релігійних компонентах рольової ідентичності персонажа, із його соціально-статусними ролями – члена родини-захисника родинних традицій і представника родинного бізнесу, проміантною стає статусна роль, що визначає особливості прагматики мовлення консулу:

und dann handelt es sich für die Firma um einen Verlust von Hunderttausenden, (...) ... Nein, Papa! beschloß er mit einer energischen Handbewegung und richtete sich noch höher auf. Ich muß Ihnen abraten, nachzugeben!

У наведеному фрагменті аргумент «інтереси сімейного бізнесу» активує соціально-статусну роль, у якій, всупереч властивому йому стилю мовлення, персонаж використовує акт заперечення і прямий мовленнєвий акт директиву-поради батькові. Статусна роль витісняє у мовленні консула і реляційну – родинну роль «брата»:

«Es ist nichts geändert worden, bis zum Schlusse, Johann?» «Nichts».

«Und was habe ich von deiner Gerechtigkeit zu gewärtigen?» (...).

«Ich habe dir in diesem schweren und ernsten Augenblick meine Hand als Bruder gereicht; was aber geschäftliche Dinge betrifft, so kann ich dir immer nur als Chef der ehrwürdigen Firma gegenüberstehen, deren alleiniger Inhaber ich heute geworden bin. Du kannst nichts von mir gewärtigen, was den Verpflichtungen widerspricht, die mir diese Eigenschaft auferlegt; meine sonstigen Gefühle müssen schweigen».

Незважаючи на те, що відповідь брату містить властиві мовленню консула маркери негативної ввічливості – модальні дієслова *kann, kannst*, засоби формально-структурної ускладненості мовлення – складносурядні і складнопідрядні речення, порівняльні і уточнюючі звороти, що є відхиленням від максими кількості інформації, такі засоби використовуються вже не як маркери ухильності й зменшення тиску на співрозмовника, а як індекси збільшення дистанції, асиметричності позицій, із апелюванням до статусної ролі *Chef der ehrwürdigen Firma gegenüberstehen, deren alleiniger Inhaber*, що зумовлює використання, поряд з негативною ввічливістю, таких актів загрози обличчю інтерактанта, як пряма відмова і директивний акт *Du kannst nichts von mir gewärtigen*.

Аналогічні спостереження стосовно прагматично маркованої взаємодії статусних і категорійних ролей стосуються діалогічного мовлення Тоні, доньки Будденброків. Соціально-статусні ролі «члена поважної родини» і «представниці свого класу» експлікуються у мовленні дівчини комісивними мовленнєвими актами, у яких міститься обіцянка родині бути гідною свого статусу, обравши статусного чоловіка свого класу:

«Ich werde natürlich einen Kaufmann heiraten», sagte sie. «Er muß recht viel Geld haben, damit wir uns vornehm einrichten können; das bin ich meiner Familie und der Firma schuldig», fügte sie ernsthaft hinzu. «Ja, ihr sollt sehn, das werde ich schon machen».

Втім, у більшості комунікативних ролей цього персонажу віддзеркалений категорійний рольовий інваріант, пов'язаний

з психотипологічними особливостями Тоні як екзальтованого і емотивного типу особистості, що відзначений щирими почуттями і переживаннями. Такий інваріант реалізується в динамічних або позиційних рольових варіантах – «вразлива», «розгублена» і «дитина»:

«Ich verstehe es nicht ... ich verstehe es nicht ...», schluchzte Tony fassungslos und schmiegte ihren Kopf wie ein Kätzchen unter die streichelnde Hand. «Er kommt hierher ... sagt allen etwas Angenehmes ... reist wieder ab ... und schreibt, daß er mich ... ich verstehe es nicht ... wie kommt er dazu ... was habe ich ihm getan?!...».

Зокрема, наведений фрагмент за своєю актомовленнєвою структурою є поєднанням непрямих експресивних актів з первинною ілокутивною силою експресивів і вторинною – асертивів. Асертиви-міркування і асертиви-констатації маркуються триразовим повтором дієслова *verstehe* в конструкції *verstehe es nicht* та дієсловами на позначення «стану речей»: *(Er) kommt, sagt, reist, schreibt*. Експресивна ілокуція маркована багатократними повторами, у поєднанні з апозіопезисом на позначення хвилювання і розгубленості, що «розриває» мовлення у дев'яти місцях, а також емпатичною конструкцією *was habe ich ihm getan?!...*, асоційованою з позиційною роллю «дитини», що підтримується зворотною реплікою консула-батька: *es zeigt so recht deine kindliche Ratlosigkeit*.

Експресиви є вираженням емотивного типу особистості Тоні у інших діалогах Тоні з персонажами роману:

«O bewahre!», rief Tony, und sie betonte das mit plötzlicher Entrüstung. «Was für ein Unsinn, Grünlich zu heiraten!

Bewahre, Mama! Ich kann ihn nicht ausstehen!

Was – fällt – Ihnen – ein!»

«Nein, nein!», brachte sie rasch und angstvoll hervor. (...) «Ich gebe Ihnen nicht mein Jawort!» Sie bemühte sich fest zu sprechen, aber sie weinte schon. (...) «Nein ... nein! Ich habe ja nein gesagt! Ich gebe Ihnen einen Korb, verstehen Sie das denn nicht, Gott im Himmel?!...»

Оперативними рольовими варіантами категорійної ролі Тоні, окрім рольових позицій «вразлива», «розгублена» і «дитина», ідентифіковані ролі «нетямуча», «безладна», що увиразнюються у тому числі через самохарактеристику персонажа: *Mein Gott, ich bin eine Gans, sehen Sie! Bei Sesemi Weichbrodt war ich immer unter den Faulsten*, а також «романтик» і «мрійниця»:

«Wollen Sie wissen, wie dumm ich früher war?» sagte Tony. «Ich wollte die bunten Sterne aus den Quallen heraus haben. Ich trug eine ganze Menge Quallen im Taschentuche nach Hause und legte sie säuberlich auf den Balkon in die Sonne, damit sie verdunsteten ... dann mußten die Sterne doch übrigbleiben!».

Втім, у ситуації конфлікту між статусними і категорійними ролями, соціально-статусна роль Тоні витісняє як категорійну, так і похідні від неї ситуативно-обумовлені рольові позиції. Всупереч кохання до іншої, нестатусної людини, і неприязнь до майбутнього чоловіка, Тоні ставить інтереси родини вище особистих, заручившись з людиною свого класу:

Gerade als Glied dieser Kette war sie von hoher und verantwortungsvoller Bedeutung, – berufen, mit Tat und Entschluß an der Geschichte ihrer Familie mitzuarbeiten!

Соціально-класова роль вербалізується непрямим комісивом в автокомунікації Тоні, яким вона визнає своє самозобов'язання-обіцянку перед родинною. Пропозиційний зміст

обіцянки – бути ланкою у ланцюгу традицій родини – є інтерпретацією метафори Родина-це Ланцюг, яку у попередньому контексті вживає консул.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Прагматика мовлення персонажів у романі «Будденброки» віддзеркалює їхні соціально-статусні, категорійні і динамічні ролі із змінною рольовою ієрархією. Соціально-статусні ролі «захисника родинних цінностей» і «представника класу бюргерів» виявляються у вживанні прямих директивних актів, прямих немітованих запитань і інших актів, загрозливих для обличчя інтерактанта, непрямыми комісивами із ілюкцією самозоб'язання-обіцянки перед родиною, а також засобами негативної ввічливості у такому її вимірі, як збільшення дистанції й актуалізація асиметричності позицій. Категорійні ролі, базовані на психотипологічних, релігійних і реляційних / родинних компонентах рольової ідентичності персонажів, виявляються такими прагматичними параметрами, як засоби негативної ввічливості у такому її аспекті, як зменшення тиску на співрозмовника і повага до його особистісної автономії. Стратегії негативної ввічливості марковані хеджами, хезитацією, дійктивними і пропозиційними мітigatorsами, у поєднанні з засобами позитивної ввічливості. Засоби негативної ввічливості порушують кооперативні максими кількості і прозорості інформації, що є тригером конверсаційних імплікатур – смислів, який має на увазі мовець, але не може експлікувати через те, що така інформація загрожуватиме обличчю інтерактанта або третіх осіб. Категорійні ролі реалізуються в динамічних або позиційних рольових варіантах, маркованих непрямыми експресивними актами. У комунікативних ситуаціях, що передбачають зіткнення соціально-статусної і категорійної ролей, комуніканти здійснюють вибір на користь статусної ролі.

Перспективою подальших досліджень вбачаємо аналіз лінгвостилістичних параметрів рольової диференціації у діалогіках художньої прози.

Література:

1. Mann T. Die Buddenbrooks – Verfall einer Familie. The Project Gutenberg eBook, 2011. URL.: <https://www.gutenberg.org/cache/epub/34811/pg34811-images.html>.
2. Гавриш М. М. Комунікативні засоби вираження соціального статусу особи в художній прозі Івана Франка: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2009. 18 с.
3. Телеки М. М., Шинкарук В. Д. Соціальні категорії модусу в текстах епістолярного жанру: монографія. Київ–Миколаїв: Вид. МДГУ ім. Петра Могили, 2007. 176 с.
4. Coupland N., Coupland J. & Giles H. Language, society and the elderly: Discourse, identity and ageing. Oxford: UK: Basil Blackwell, 1991. 236 p.
5. Kravchenko N., Pasternak T. Claim for identity or personality face: The Oscar winners' dilemma. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow*. 2018. Vol. III. Issue 1. P. 142–178.
6. Коротка С.Г. Прагматична і концептуальна складові комунікативної ролі «довірений друг» в діалогіках роману Сола Беллоу «Герzog». *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*.

Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. 2013. Вип. 73. С. 88–92.

7. Kravchenko N., Blidchenko-Naiko V. Multifaceted Linguistic Pragmatics of Justification (Ukrainian Speech-Based Study). *Open Journal of Modern Linguistics*. 2020. Vol. 10. Issue 01. P. 11–22.
8. Kravchenko N., Zhykharieva O. Sign-like Pragmatic Devices: pro et contra. *Studies about Languages*. 2020. Vol. 36. P. 70–84.
9. Sacks H. Lectures on Conversation / ed. G. Jefferson. Oxford: Blackwell. 1992. Vol. 1. 813 p.
10. Pasternak N.A. The cognitive component of communicative roles in institutional dialogue. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки*. 2017. Вип. 272. С. 30–37.
11. Caffi C. Mitigation. Amsterdam: Elsevier. 2007. 342 p.
12. Caffi C. On mitigation. *Journal of Pragmatics*. 1999. Vol. 31. Issue 7. P. 881–909.

Quintero O. Pragmatic parameters of social-status and categorical roles of characters (based on T. Mann's novel "Buddenbrooks: The Decline of a Family")

Summary. The article addresses the problem of pragmatic parameters of social-status and categorical roles in Thomas Mann's novel "Buddenbrooks: The Decline of a Family". The aim of the article is to identify the pragmatic markers of invariant and variant character roles in the novel, considering the factors of role differentiation and hierarchy of roles depending on the communicative situation. The article examines the illocutionary specificity of acts performed by characters in specific roles, pragmatic parameters of roles in the context of positive and negative politeness strategies, cooperative maxims, and conversational implicatures.

It has been established that the pragmatics of speech of the characters in the novel reflects their socio-status, categorical, and dynamic roles with a variable role hierarchy. Socio-status roles of "protector of family values" and "representative of the bourgeois class" are manifested through the use of direct directive acts, direct unmitigated questions, and other acts that threaten the interlocutor's face, indirect commissives with illocutionary promise to the family, as well as means of negative politeness in the dimension of increasing distance and actualizing asymmetry of positions. Categorical roles, based on psychotypological, religious, and relational/familial components of characters' role identity, are manifested through pragmatic parameters such as means of negative politeness in the aspect of reducing pressure on the conversational partners and respecting their personal autonomy. Negative politeness strategies are marked by hedges, hesitations, deictic and propositional mitigators, in combination with means of positive politeness. Means of negative politeness violate the cooperative maxims of quantity and transparency, triggering conversational implicatures – meanings that the speaker has in mind but cannot explicitly state because such information would threaten the interlocutor's or third parties' face. Categorical roles are realized in dynamic or positional role variants, marked by indirect expressive acts. In communicative situations that involve a clash between socio-status and categorical roles, communicators choose in favor of the status role.

Key words: socio-status role, categorical role, speech act, politeness strategies, cooperative maxims, conversational implicature.